

ISWK SHARING KNOWLEDGE

Class - VI
Subject- Sanskrit 3rd Language

पाठः - प्रथमपुरुषः (त्रिषु लिंगेषु)।

By- Geethu praseed

3

प्रथमपुरुषः (त्रिषु लिंगेषु)

संस्कृत में तीन पुरुष होते हैं—

1. प्रथम पुरुष (अन्य पुरुष)–

पुंल्लिंग	– सः (वह)	तौ (वे दो)	ते (वे सब)
स्त्रीलिंग	– सा (वह)	ते (वे दो)	ताः (वे सब)
नपुंसकलिंग	– तत् (वह)	ते (वे दो)	तानि (वे सब)

2. मध्यम पुरुष– त्वम् (तुम) युवाम्(तुम दोनों) यूयम्(तुम सब)

3. उत्तम पुरुष– अहम् (मैं) आवाम्(हम दोनों) वयम्(हम सब)

प्रथम पुरुष के कर्ता के साथ प्रथम पुरुष की ही क्रिया का प्रयोग होता है; जैसे-

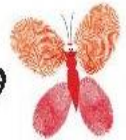
सः पठति
(वह पढ़ता है)

तौ पठतः
(वे दो पढ़ते हैं)

ते पठन्ति
(वे सब पढ़ते हैं)

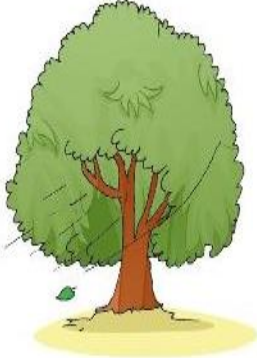

प्रथम पुरुष-एकवचन

गजः चलति।
सः चलति।
विनीतः नमति।
रीना हसति।
सा हसति।

बालकः गच्छति।
सः गच्छति।

पत्रम् पतति।
तत् पतति।

श्वेता पश्यति।
सा पश्यति।

सिंहः गर्जति। सः गर्जति।
मयूरः नृत्यति। सः नृत्यति।

Private Limited

प्रथम पुरुष-द्विवचन

बालकौ क्रीडतः।
तौ क्रीडतः।

कन्ये पठतः।
ते पठतः।

बालिके हसतः।
बालकौ आगच्छतः।
रामः श्यामः च नमतः। तौ नमतः।

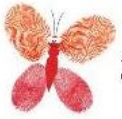
प्रिया प्रियंका च भ्रमतः।
ते भ्रमतः।

शुकौ वदतः।
तौ वदतः।

पुष्पाणि विकसन्ति।
तानि विकसन्ति।

प्रथम पुरुष-बहुवचन

बालकाः नमन्ति।
ते नमन्ति।

मृगाः धावन्ति।
ते धावन्ति।

दिव्या, भावना प्रियंवदा च वदन्ति। ताः वदन्ति।
तरुणः, वरुणः अरुणः च क्रीडन्ति। ते क्रीडन्ति।

बालाः नृत्यन्ति।
ताः नृत्यन्ति।

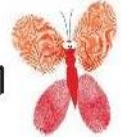

कमलानि विकसन्ति।
तानि विकसन्ति।

शब्द-शक्ति: (Word Meanings)

पत्रम्	— पत्ता	leaf	आगच्छतः	— (वे दो) आते हैं	(those two) come
पतति	— गिरता है	falls	नमतः	— (वे दो) नमस्कार करते हैं	(those two) greet
पश्यति	— (वह) देखता/देखती है	(he/she) sees	शुकः	— तोता	parrot
गर्जति	— (वह) गरजता है	(he) roars	नृत्यन्ति	— (वे सब) नाचते हैं	(they) dance
स्मरति	— (वह) याद करता/करती है	(he/she) memorises	खगः	— पक्षी	bird
क्रीडतः	— (वे दो) खेलते हैं	(those two) play	कूजन्ति	— (वे सब) चहचहाते हैं	(they) chirp
			विकसन्ति	— (वे सब) खिलते हैं	(those) bloom
			वदन्ति	— (वे सब) बोलते हैं	(they) speak

नई धातुएँ (New Roots)

पत्	– गिरना	to fall
गर्ज्	– गरजना	to roar
स्मृ (स्मर्)	– याद रखना	to learn

विकस्	– खिलना	to bloom
कूज्	– चहचहाना	to chirp
रक्ष्	– रक्षा करना	to save

उपसर्गयुक्त धातु (Roots with a Prefix)

आ + गम्	– आना	to come
---------	-------	---------

नया अव्यय (New Indeclinable)

च	– और	and
---	------	-----

अभ्यास

सम्प्रति लेखनीयम्

1. एकपदेन उत्तरत।

(एक पद में उत्तर दीजिए। Answer in one word.)

- (क) कः नृत्यति?
- (ख) के धावन्ति?
- (ग) के पचतः?
- (घ) के पततः?

House (India) Private Limited

2. निम्नलिखितवाक्यानि शुद्धानि कुरुत।

(निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध कीजिए। Correct the following sentences.)

उदाहरणम्— कन्ये धावन्ति। कन्ये धावतः।

(क) सा गच्छन्ति।	(ख) कन्याः भ्रमति।
(ग) सः नमतः।	(घ) बालौ क्रीडन्ति।
(ङ) छात्रः पठति।	(च) फलं पतन्ति।
(छ) खगाः कूजतः।	(ज) तौ गच्छति।
(झ) सिंहाः गर्जति।	(ञ) मृगः धावतः।

भाषा-शुद्धि-प्रश्नोत्तरम्

1. रिक्तस्थानेषु उचितक्रियापदानि लिखत।

(रिक्त स्थानों में उचित क्रियापद लिखिए। Fill in the blanks with correct forms of the verbs.)

(क) छात्रौ पुस्तकं। (पठतः, पठन्ति)

(ख) सैनिकाः देशं	(रक्षन्ति, रक्षतः)
(ग) पुष्पाणि	(विकसति, विकसन्ति)
(घ) मृगः वने	(धावतः, धावति)
(ङ) गजः शनैः	(चलतः, चलति)

2. उचितकर्तृपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत।

(उचित कर्ता पद चुनकर रिक्त स्थानों को भरिए। Fill in the blanks with the appropriate subjects.)

(क) आगच्छतः। (सः, तानि, ते)	(ख) हसन्ति। (छात्रः, छात्रौ, छात्राः)
(ग) पिबतः। (सा, सः, तौ)	(घ) सन्ति। (सा, ते, तौ)
(ङ) गच्छति। (सः, तौ, ते)	(च) नमतः। (तौ, सः, ताः)

3. निम्नलिखितवाक्यानि बहुवचने परिवर्तयत।

(निम्नलिखित वाक्यों को बहुवचन में बदलिए। Change the following sentences into plural.)

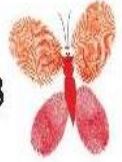
उदाहरणम्— सा हसति। ताः हसन्ति।

(क) सः खादति।	(ख) सा नमति।
(ग) बालः क्रीडति।	(घ) पुष्पं विकसति।
(ङ) अश्वौ धावतः।	(च) मित्रे गच्छतः।
(छ) बाले पठतः।	(ज) खगः कूजति।

मूल्यपरकम्

1. किं त्वं मित्रे सह अशिष्टं व्यवहारं करोषि अथवा विनयपूर्वकम् आचरसि? (क्या तुम मित्रों के साथ अशिष्ट व्यवहार करते हो अथवा शिष्टतापूर्वक?)
2. किं त्वं गुरुजनान् प्रति विनयशीलः असि? (क्या तुम अपने बड़ों के प्रति विनम्र हो?)

उत्तराणि

सम्प्रति लेखनीयम् ।

1. एकपदेन उत्तरत । (एक पद में उत्तर दीजिए । Answer in one word.)

- (क) मयूरः
- (ख) मृगाः
- (ग) सेविके
- (घ) पत्रे

2. निम्नलिखितवाक्यानि शुद्धानि कुरुत । (निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध कीजिए । Correct the following sentences)

(क) सा गच्छति ।	(ख) कन्याः भ्रमन्ति ।
(ग) सः नमति ।	(घ) बालौ क्रीडतः ।
(ङ) छात्राः पठन्ति ।	(च) फलं पतति ।
(छ) खगाः कूजन्ति ।	(ज) तौ गच्छतः ।
(झ) सिंहाः गर्जन्ति ।	(ञ) मृगः धावति ।

भाषा-अवबोधनम्

1. रिक्तस्थानेषु उचितक्रियापदानि लिखत । (रिक्त स्थानों में उचित क्रियापद लिखिए । Fill in the blanks with correct forms of the verbs)

- (क) छात्रौ पुस्तकं पठतः ।
- (ख) सैनिकाः देशं रक्षन्ति ।
- (ग) पुष्पाणि विकसन्ति ।
- (घ) मृगः वने धावति ।
- (ङ) गजः शनैः चलति ।

2. उचितकर्तृपदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत । (उचित कर्ता पद चुनकर रिक्त स्थानों को भरिए । Fill in the blanks with the appropriate subjects)

(क) ते आगच्छतः ।	(ख) छात्राः हसन्ति ।
(ग) तौ पिबतः ।	(घ) ते सन्ति ।
(ङ) सः गच्छति	(च) तौ नमतः ।

3. निम्नलिखितवाक्यानि बहुवचने परिवर्तयत । (निम्नलिखित वाक्यों को बहुवचन में बदलिए । Change the following sentences into plural)

(क) ते खादन्ति ।	(ख) ताः नमन्ति ।
(ग) बालाः क्रीडन्ति ।	(घ) पुष्पाणि विकसन्ति ।
(ङ) अश्वाः धावन्ति ।	(च) मित्राणि गच्छन्ति ।
(छ) बालाः पठन्ति ।	(ज) खगाः कूजन्ति ।

मूल्यपरकम्

1. अहं मित्रे सह विनयपूर्वकम् आचरामि ।
2. अहं गुरुजनान् प्रति विनयशीलः अस्मि ।

धन्यवाद: |

